

Kiezel sprinkhaan in Rotterdam

Mark Grutters [ecoloog, bureau Stadsnatuur Rotterdam; m.grutters-bsr@nrm.nl]

▲ Kiezel sprinkhaan, spoorwegemplacement Laan op Zuid, Rotterdam; 22 juli 2010. (Mark Grutters)

Op 18 juli 2010 gaf het oude spoorwegemplacement op de Laan op Zuid in Rotterdam nog een laatste geheim prijs: op die mooie zomerdag werd daar de eerste kiezel sprinkhaan (*Sphingonotus caeruleus*) van Nederland gevonden. Van deze ontdekking kon niet lang genoten worden, want een kleine drie weken later was het hele terrein ontmanteld en afgegraven. Onder natuurliefhebbers stond het emplacement al langer bekend, met name om de bijzondere flora, waaronder kleine kattenstaart (*Lythrum hyssopifolia*) en grote keverorchis (*Neottia ovata*).

Dat was dan ook de reden dat Ruud Versijde die dag het terrein bezocht. Hij fotografeerde toen ook een sprinkhaan met blauwe vleugels die hij determineerde als blauwvleugelsprinkhaan (*Oedipoda caeruleus*). Een logische conclusie, want dit was tot dusver de enige Nederlandse soort met blauwe achtervleugels die in het westelijke Rotterdamse havengebied en Voornes Duin vrij algemeen is. Na het plaatsen van de waarneming samen met de foto's op www.waarneming.nl bleek het echter niet om de inheemse blauwvleugelsprinkhaan te gaan, maar om een nieuwkomer: de kiezel sprinkhaan.

Niet getrap

Op het eerste gezicht lijken deze twee soorten erg veel op elkaar. Het zijn middelgrote (2-3 cm) sprinkhanen, de kleur varieert van bruin tot grijs en ze hebben blauwe achtervleugels. Ze kunnen van elkaar worden onderscheiden op basis van de kiel op de achterdij. Bij de blauwvleugelsprinkhaan is deze

kiel 'getrap', bij de kiezel sprinkhaan verloopt hij veel vloeiender. Ook de vleugels bieden uitsluitel: het blauw op de vleugel wordt bij de blauwvleugelsprinkhaan begrensd door een zwarte band die bij de kiezel sprinkhaan ontbreekt.

Het verspreidingsgebied van de kiezel sprinkhaan omvat een groot deel van Europa en reikt van Noord-Afrika tot in West-Azië. In zuidelijk Europa is het een algemene soort, maar in Duitsland en Luxemburg staat hij op de Rode Lijst. Bij onze zuiderburen is hij pas sinds 1998 bekend en met een vondst bij Visé in 2009 was de Nederlandse grens al dicht genaderd. Van nature leeft de kiezel sprinkhaan op warme, droge terreinen zoals rotsen en ook op grindovers van rivieren. Deze zijn niet of nauwelijks meer te vinden in de Benelux en Duitsland. Daar zijn de vindplaatsen dan ook hoofdzakelijk van antropogene aard: steengroeven, industrie- en spoorwegterreinen vormen hier een geschikt leefgebied.

Vliegen of meeliften?

Na de vondst bij Laan op Zuid is men alert geworden en inmiddels (medio augustus 2010) is de kiezel sprinkhaan ook gevonden op de Maasvlakte, in het Gelderse Arnhem en in de noordelijke punt van Limburg bij Molenhoek. In alle gevallen gaat het om terreinen op of bij spoorwegemplacementen waar veel kaal grind aanwezig is. Dit substraat lijkt een prima leefgebied voor de soort te vormen.

Het lijkt erop dat de kiezel sprinkhaan door de recente warme jaren

aan een opmars bezig is. Hoe ze hier terecht gekomen zijn, is niet bekend. Het zijn goede vliegers, maar de kans is klein dat ze op eigen kracht hun areaal met zulke grote sprongen aan het uitbreiden zijn. Een meer voor de hand liggende verklaring is dat ze als eitje of volgroeid dier met transport van bijvoorbeeld zand of grind meegenomen zijn via scheepvaart of het spoor, of wellicht met het steenslag dat tussen de rails wordt aangebracht. Deze materialen kunnen afkomstig zijn uit groeves waar populaties zitten, of de sprinkhanen kunnen zijn meegelift van af emplacementen binnen het reguliere verspreidingsgebied van de soort.

Al lang veroverd

De populatie bij Laan op Zuid was helaas geen lang leven beschoren. Met de opoffering van deze plek aan projectontwikkeling is het doek gevallen van weer een stukje wilde stadsnatuur. Zo blijkt eens te meer dat het verlies van deze en andere in onbruik geraakte spoorwegemplacementen niet alleen historische, maar ook ecologische gevolgen heeft (Andeweg 2010). Voor de kiezel sprinkhaan is het echter niet afgelopen. Gezien de snelheid waarmee nieuwe vindplaatsen aan het licht komen, lijkt het erop dat Nederland ongemerkt al lang door de soort veroverd is. In stedelijk Nederland liggen nog genoeg plekken die aan de biotoepeisen voor deze soort voldoen, het kan dus de moeite lonen eens goed op blauwvleugelige sprinkhanen te letten. ◀

Literatuur

Andeweg, R.W.G. 2010 - Afscheid van het spoorwegemplacement aan de Marconistraat - Straatgras 22 (2): 42-45

▲ Het spoorwegemplacement op de Laan op Zuid in Rotterdam, eind juli 2010; leefgebied van de kiezel sprinkhaan. (Mark Grutters)